

IUSTIN BORFOTĂ

GARABET
IBRĂILEANU
ÎNTRE CLASIC
ȘI MODERN

EDITURA
CREATOR
BRAȘOV, 2021

CUPRINS

INTRODUCERE	7
I. PREZENTARE GENERALĂ.....	15
BIOGRAFIA.....	15
ACTIVITATEA DE CRITIC ȘI ISTORIC LITERAR. CONCEPȚIA SA IDEOLOGICĂ ȘI ESTETICĂ.....	30
II. OPINIILE DESPRE ROMAN.....	51
TEORIA SPECIFICULUI NAȚIONAL.....	76
III. ADELA – ROMANUL CRITICULUI.....	97
NOTE.....	145
OPERA.....	149
BIBLIOGRAFIE SELECTIV	151

.I. PREZENTARE GENERALĂ

BIOGRAFIA

Personalitate marcantă a sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX, G. Ibrăileanu „a provocat zămislirea unui mare număr de creații literare frumoase, abătând de la alte preocupări spre literatură oameni care fără prezența și îndemnul lui, n-ar fi scris deloc sau ar fi produs cu mult mai puțin. A stimulat cea mai bogată recoltă de articole și studii apărute în vreo publicație românească, dând prilej să germineze în mintea altora idei și să le formuleze în scris, spre a rămâne consemnate în paginile revistei, ca într-o vastă expoziție a culturii noastre de la începutul acestui veac. A creat indirect cultura, viața spirituală intensă și aproape întreaga literatură bună a epocii sale”. (G. Topârceanu)

S-a născut la 23 mai 1871 la Târgu Frumos. Tatăl său, de origine armeană, era Teodor Ibrăileanu, iar mama, Maria Marcovici, fiica Varteniei Marcovici, în casa căreia familia viitorului critic se va muta în 1872, casă care se afla la Roman, dar nu vor sta mult timp aici, pentru că se vor muta iar la moșia de la Poiana lui Jurașcu din apropierea Romanului, unde tatăl său devine arendaș. „*Aici – va scrie Ibrăileanu mai târziu – am cunoscut întâi natura.*”¹

La 17 septembrie 1876, Maria Ibrăileanu moare la nașterea unei fete; din această cauză, copilăria și adolescența lui Garabet Ibrăileanu au fost învăluite de o tristețe apăsătoare, care l-a marcat toată viața. (Tot în septembrie, dar 11 ani mai târziu, va muri și tatăl său.)

În 1877 tatăl său se recăsătorește, după cum va spune Ibrăileanu în *Amintiri*, „*din combinații gospodărești*”.

Școala primară o începe la Bacău, dar continuă la Roman, pentru că aici tatăl său este dus de soartă ca administrator de moșii, iar metoda de predare la școală era „*luați de aici până aici*”. Pedagogia era aplicată de un popă „*mare, cârn, care zbiera grozav și bătea*”². Lipsa mamei și toate necazurile vieții l-au făcut să devină un copil foarte religios.

În toamna anului 1883 este înscris la gimnaziul de la Roman. Avea 12 ani. Se integrează foarte greu și are chiar probleme cu profesorii ce nu-i cunoșteau „psihopatia” verbală, care îl făcea să nu-și poată

spune lecția sau să se bălbâie, dând impresia că nu știe.

În 1884, la Roman, începe o puternică mișcare socialistă condusă de Vasile G. Morțun, o personalitate fascinantă, un aventurier reputat, care atrage atenția tinerilor și fetelor din romantica urbe³. Termină gimnaziul în anul școlar 1886-1887 cu media 8.81, dar, din timiditate sau dintr-un orgoliu adolescentin, nu se duce să-și ia premiul și pentru a nu-l vedea Estella, fata de care se îndrăgostise. „Cum? Să mă vadă ca școlar, cu cunună pe cap, cu cărți de premii subsuoară? Pe mine, cavalerul romantic, visător și nocturn?”⁴

Adevărul este că de mic a avut simpatii sau chiar s-a îndrăgostit. Eliza, Estella și mai târziu Elena – care-i va deveni soție – sunt câteva dintre iubirile lui.

În toamna anului 1887, mai exact în 21 septembrie, îi moare tatăl iar el pleacă la liceul din Bârlad. Motivele plecării la Bârlad și nu la Iași sunt mai multe. Mai întâi se credea că la Bârlad sunt profesori mai buni, dar mai sigur este faptul că Bârladul nu era așa de costisitor pentru un copil orfan și cu mijloace modeste. Aici va locui pe Strada Orientul, împreună cu alți colegi. Printre ei se aflau: N. Savin, Ionescu Raicu-Rion, Moscu Dinu, cu care a înființat societatea *Orientul*, după numele străzii pe care locuiau. Societatea își propunea drept scop promovarea ideilor socialiste prin conferințe.

Tinerii citeau *Contemporanul* lui Gherea și purtau discuții aprinse, citeau și recitau din Eminescu. Ibrăileanu a devenit la Bârlad „*socialist, ateist, fără milă, naturalist în artă, fonetist în ortografie*”⁵⁵.

La *Orientul* s-au citit lucrări ale lui Max Nordau, Ludwig Büchner, Herbert Spencer, Vasile Conta, iar ca scriitori români erau apreciați Eminescu, Caragiale, Delavrancea, Vlahuță (care făcuse liceul la același Liceu „Codreanu” din Bârlad). Nu erau apreciați Alecsandri și Bolintineanu. Garabet Ibrăileanu este un autodidact, pentru el școala fiind a cincea roată la căruță, o disprețuia, considerând-o o instituție burgheză. Adevărații săi mentori nu sunt profesorii, ci Ion Nădejde și Constantin Dobrogeanu-Gherea.

În vara anului 1889, în vacanța petrecută la Roman, se îndrăgostește de Otilia Șapira, o fată „*subțire, înaltă, cu coada pe spate, cu părul galben și cu ochi negri, în mână cu un trandafir roș pe care-l ținea la gură, parcă l-ar fi mușcat*”⁵⁶.

În iunie 1889, societatea *Orientul* se destramă prin plecarea din Bârlad a celor care terminaseră liceul, dar Ibrăileanu împreună cu Panait Mușoiu și Eugen Vaian scot revista *Școala Nouă*, care apare până în iunie 1890 și al cărei secretar de redacție va fi, semnând la început cu inițială, apoi cu pseudonimul *Cezar Vraja*. Publică articole și în *România viitoare* tot cu același pseudonim.

În iunie 1890 absolvă liceul cu media 7.36 și-și ia examenul de bacalaureat la Universitatea din Iași. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filozofie a acestei Universități, dar în primul an frecvențează cursuri la aproape toate facultățile, negăsindu-și locul. Studiază Estetica cu Ion Găvănescu, iar Istoria românilor cu Al. Xenopol, pe care îl va prețui. În anul școlar 1891-1892 dă admitere la Școala Normală Superioară, pe care o face în același timp cu facultatea și unde va avea cam tot aceiași profesori de la Universitate. Intră cu media 7.40, ca bursier. Îi reîntâlnește aici pe N. Savin și Raicu Ionescu-Rion.

La 1 mai 1892 ține o conferință la cercul de studii al Partidului Social Democrat pe tema „*Darwinismul social*”, în care arată că burghezia își trăiește ultimele clipe și că societatea socialistă se apropie implacabil. În această perioadă îl cunoaște pe **Constantin Stere**, care trecuse Prutul clandestin în noiembrie 1892 și care fusese deținut la Serghinsk și „*eliberat din greșală de țarul Nicolae*”⁷. Iar acum, la Iași, este student la Drept, începându-și studiile la 28 de ani. Este nedespărțit de fostul său coleg de liceu Raicu Ionescu-Rion, alături de care trecea drept un ireductibil idealist. În iunie 1893 termină facultatea, dar mai are un an la Școala Normală.

La 20 decembrie 1893 apare *Evenimentul literar*, la care Ibrăileanu va colabora și al cărei director va fi

Sofia Nădejde. Începe să adune fișe pentru *Spiritul critic în cultura românească*.

La 31 martie 1894, C. D. Gherea vizitează cercul tinerilor socialiști din Iași și ține o conferință cu tema „*Arta tendențioasă*”⁸. Cu toate că ideologicește *Cezar Vraja* se îndrepta spre poporanism, prin influența lui Stere nu rupe legăturile cu socialismul.

În iunie 1894 absolvă Școala Normală Superioară printr-un unic examen de interpretare din autori latini.

În ianuarie 1895, soții Nădejde pleacă la București pentru a lucra la *Lumea nouă*, unde îi va urma mai târziu și Ibrăileanu, dar nu va sta mult, întrucât va reveni la Iași pentru examenul de licență. La 23 aprilie 1895 își dă licența în științe istorico-filozofice, din comisie făcând parte, printre alții, Al. Xenopol și Aron Densușianu. Nu se bucură însă de această reușită, deoarece, cu trei zile înainte, murise la Târgoviște bunul său prieten Raicu Ionescu. Citește mult în această perioadă din Balzac (*Physiologie du Mariage*), Maupassant, Turgheniev, Tolstoi. Se îndrăgostește de Elena Carp (care-i va deveni soție), sora lui Mihai Carp, socialist și colaborator la *Evenimentul literar* și *Lumea nouă*, ambii fiind copiii preotului Gheorghe Carp, iar în vara anului 1895 fac o excursie, împreună, pe Ceahlău⁹.

În toamnă îl vom regăsi la Iași pentru doctorat; o cere în căsătorie pe Elena, dar aceasta, mai pragma-

tică decât el, preferă o logodnă până își va da licența iar el să aibă un post în învățământ.

În anul următor îi apare traducerea operei *Bel Ami* a lui Guy de Maupassant, la care lucrase de mai multă vreme, în *Biblioteca romanelor celebre*.

La 1 septembrie 1896 este numit profesor suplitor la Gimnaziul de băieți din Bacău (azi, Liceul „George Bacovia”), după cum rezultă din Anuarul Universității pe anul academic 1935-1936, Iași, 1937, G. Ibrăileanu, Date biografice și bibliografice, pag. 36.

Organizează, în vara anului 1898, o lungă excursie de la Văratec la Dorna, cu Iancu și Constantin Botez, Constantin Stere, familia Carp și alții. La Văratec sunt vizitați de Vlahuță și Caragiale.

De la 26 de ani se lasă de socialism, motivele i le explică lui Gherea în trei scrisori, între 1909 și 1910. În septembrie 1900 este numit profesor la Liceul-internat „Costache Negruzzi”, iar în 9 iunie 1901 se căsătorește cu Elena Carp, profesoară și ea. La 25 septembrie 1901 își dă examenul de capacitate pentru a deveni profesor titular de limba română – ca specialitate principală – și filozofie, economie politică și drept, ca specialități secundare. Din comisie fac parte Ion Bianu, Dimitrie Onciul, sub președinția lui Titu Maiorescu. A fost admis cu media 9,62.

În primăvara anului 1904 face împreună cu Elena o excursie în Europa: Kracovia, Viena, Linz, Salzburg, Innsbruk, Verona, Veneția, Milano, apoi vizitează Elveția, Germania, Austria (Viena), excursie care a durat aproape trei luni. S-au întors la Iași în luna mai.

În 1905 începe redactarea studiului *Spiritul critic în cultura românească* și este preocupat de ideea de a scoate o revistă care să continue tradiția culturală a *Junimii*. La 6 martie 1906 apare primul număr al revistei *Viața Românească*, avându-i ca directori pe C. Stere și Paul Bujor, iar ca secretar de redacție, pe Garabet Ibrăileanu. Numărul apare într-un tiraj de 2000 de exemplare, număr care a crescut mai târziu la 3200 de exemplare, cu Nicu Gane, Al. Vlahuță, P. Bujor, A. Philippide, Artur Stavri, C. Stere, C. Botez, dr. P. Bogdan, M. Carp și alții. Până la 1 iunie 1908, redacția revistei a fost chiar în casa lui Ibrăileanu de pe Strada Romană, nr. 4.

La 1 septembrie 1908 este propus suplinitor la Catedra de Istoria literaturii române moderne de la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Iași. La 25 noiembrie, Al. Philippide face și recomandarea necesară pentru numire, dar nu este votat. Se opune Nicolae Iorga, printre alții. În aceeași lună își tipărește studiul *Spiritul critic în cultura românească*, la care a lucrat 15 ani. N. Quinezu, un vechi prieten, îl salută din Elveția în stil biblic: „Acum

slobozește, Doamne, pe robul tău, stăpâne, că ochii mei au văzut în sfârșit apariția volumului tău”¹⁰.

Caragiale îi trimite de la Berlin nuvela *Kir Ianulea*, pentru care a fost răsplătit cu suma de 1000 de lei – sumă fabuloasă pe atunci – și tot el îi scrie de acolo: „Sunt dator să vă mulțumesc pentru colecția prețioasei voastre reviste. Este o excelentă publicație pe care îmi place s-o aplaud călduros deși mi se pare că exagerați oleacă importanța tendinței morale și sociale în artă. De atâta amar de ani vă războiți două școale: artă pentru artă, artă cu tendință, rupeți atâtea lănci, pierdeți atâta vreme, risipiți atâta bravură și n-aveți nici unii nici alții un moment să vă gândiți la ceva care trebuie egal ambelor școale, la talent. De câte ori citesc dezbaterile voastre savante, care, mărturisesc, sunt de multe ori prea adânci pentru priceperea mea, mă întorc obosit și mâhnit la ce am gândit băbește totdeauna: artistul poate avea sau nu tendință, însă artă fără talent, peste puțință”¹¹.

La 23 ianuarie 1909 i se încredințează iar Catedra de Istoria literaturii române moderne și estetică literară, dar pe 15 martie își ia concediu și se internează la Sanatoriul „Sf. Elisabeta”. Aceste concedii repetate îi vor deranja pe unii, iar la venirea la putere a conservatorilor este înlocuit cu Eugen Lovinescu, cu care intrase mai demult în conflict.

La 3 iunie 1912 își trece doctoratul, cu teza despre *Opera literară a domnului Vlahuță*, scrisă în două luni și tipărită în opt zile. Catedra de Istoria

literaturii române moderne este declarată vacantă, iar la concurs se înscrie și Eugen Lovinescu, dar consiliul facultății îl propune pe Garabet Ibrăileanu. La votul din 7 iunie obține catedra cu 11 voturi pentru și unul împotriva. Din consiliu făceau parte Al. Xenopol și Al. Philippide.

Eugen Lovinescu face un memoriu către ministru și arată că doctoratul lui Ibrăileanu este ilegal, dar ministrul nu ține seama de acesta și Ibrăileanu este numit prin Înalt Decret nr. 3277 profesor titular pe data de 1 octombrie. Cu toate acestea, nu este fericit și liniștit, pentru că se considera „*etern cvasi bolnav de stupidă neuro-astenie*”. Spunea că nu poate mânca, dar N. Savin l-a văzut mâncând la un restaurant trei ochiuri, un șnițel garni și macaroane cu parmezan, iar acesta îi spune: „– *Și asta se cheamă la tine a nu avea poftă de mâncare? – Tot răzăș ai rămas*”, i-a răspuns Ibrăileanu. Nu putea dormi. Dormea mai mult ziua. Familia trebuia să folosească ferestrele pentru a ieși afară. Avea oroare de câini și de pisici. Când mergea la Hogaș, acesta închidea animalele ca să nu se apropie de el. Suferea de microfobie¹².

La *Viața Românească*, Garabet Ibrăileanu stabilise un regim foarte sever de publicare, asemănător trecerii prin furcile caudine. Gala Galaction, scriitor deja consacrat, suferă din această cauză și cere să i se restituie o navelă nepublicată. Ibrăileanu îi dă replica printr-o epigramă:

„Pișculescu Gala
 Vine din Walhalla
 Iar Galaction
 Pleacă-n Vavilon.”¹³

O primire solemnă i se face la *Viața Românească* Otiliei Cazimir, care-și începe colaborarea la revistă în 1912. Ibrăileanu ia dat numele de Otilia, probabil gândindu-se la una dintre primele sale iubiri, iar Sadoveanu i-a dat numele Cazi-mir¹⁴.

În 1915 redacția revistei *Viața Românească* era filogermană, aceasta făcând ca publicul să se îndepărteze de ea deoarece instiga la alianța cu Germania. Ca să salveze situația, Garabet Ibrăileanu preia la 1 aprilie direcția în locul lui Constantin Stere și dr. I. Cantacuzino, dar cu numărul din 6 august 1916 revista își încetează activitatea.

La 2 februarie 1919, cercul *Vieții Românești*, care în timpul războiului a continuat să se adune, scoate *Însemnări literare*, avându-i ca redactori pe G. Topârceanu și M. Sadoveanu și care va apărea până în 21 decembrie 1919.

La 1 martie 1920 reapare *Viața Românească*; idealurile naționale pentru care luptaseră și poporaniștii, adică reforma agrară și votul universal, se împliniseră. Revista se bucură de succes, și aceasta mai ales datorită prestigiului mentorului ei, care și la universitate are un cuvânt tot mai greu de spus.